

Сташа С. АНДРЕЈИЋ*

ИСТОРИЈСКИ АСПЕКТИ ЗЛОЧИНА АГРЕСИЈЕ

Злочин агресије један је од најтежих међународних деликата, а ушлицао је на шок светске историје и правној поретка кроз сукобе, оснивање међународних трибунала и развој норми међународног права. Као такав представља изазов у сјајању правне теорије и историјској искустви, јер захтева прецизно утврђивање граница легитимне употребе силе. Овај рад праћи еволуцију концепција агресије од његове нејасне дефиниције у међурајном периоду, преко Нирнбершког трибунала до савременог институционалног оквира кроз механизме Међународног кривичног суда. Поред тога, рад показује како су међународни правни стандарди прилађавани условима глобалне безбедности и политичким прилицима. Кроз анализу кључних догађаја, пресека и резолуција, описана је промена у схватању и регулисању овог злочина у складу са историјским околностима и променама опште безбедносне ситуације у свету. Указано је на правне и политичке изазове приликом утврђивања индивидуалне кривичне одговорности за чин агресије, као и развој међународног консензуса о неприхватљивости употребе силе против суверених држава. Циљ овог рада је да истражи механизме кроз које правна теорија обликује примену и развој норми против агресије, доприносећи разумевању њихове улоге у очувању међународног мира.

Кључне речи: Злочин агресије. – Међународно кривично право. – Уједињене нације. – Нирнбершка суђења. – Римски статут.

* Студенткиња треће године основних академских студија на Универзитету у Београду – Правном факултету, адреса електронске поште: andstasa@gmail.com. Рад је изложен на Шестој међународној студентској конференцији *Iustoria 2025*, одржаној од 17. до 19. новембра 2025. године на Правном факултету Универзитета у Београду.

1. УВОД

Етимолошки, реч агресија је латинског порекла и подразумева „неизазван оружани напад једне или више држава на територију друге државе ради њеног освајања“¹. Историјски развој појма агресије и њено дефинисање креће се од морално-филозофских дискусија о праведном рату до трансформације у правну категорију, чија је основна одлика забрана вођења офанзивног рата.

Рат, вид оружане агресије, од давнина је перципиран као опасност коју треба ограничити. У античком свету сматрало се да нису сви ратови морално и правно оправдани што је почетна тачка у развоју „доктрине праведног рата“, која се нарочито развила у Старом Риму. Идеја о постојању праведних (*bellum iustum*) и неправедних ратова (*bellum iniustum*) подразумевала је да је праведан рат само онај који има праведан узрок и који је правилно започет.²

Та идеја се од 16. века до почетка Првог светског рата мењала и временом постала идеја о ратном стању. Више није био битан материјални појам правде, већ само испуњеност форме, тј легалитет. Ограничењу рата у то доба доста су допринеле и Хашке конференције мира на којима је, поред осталих, усвојена и Конвенција о мирном решавању међународних спорова, која се може посматрати као прелазна фаза у којој се међународна заједница кретала од апсолутног права на рат ка његовом постепеном ограничавању.

Завршетак Првог светског рата довео је до стварања новог поретка у коме је било јасно да се примена оружане силе, посебно у виду агресије, мора ограничити и забранити. Стварање новог поретка одвијало се под окриљем Друштва народа – међународне организације задужене за заштиту мира и безбедности.

У међуратном периоду донето је више аката са циљем забране агресије или ограничења рата. Међу њима су Бријан–Келогов пакт, који је послужио као основа за суђења у Нирнбергу, и Лондонска декларација о дефиницији агресије. Упркос овим покушајима, није створен ефикасан механизам спречавања оружане агресије, а очигледна последица тога је избијање Другог светског рата.

Тек након рата и стварања Организације уједињених нација долази до доношења ефикаснијих решења. Најпре је ту Повеља УН, којом се оснива организација и ствара систем колективне безбедности. Потом Резолуција 3314 Генералне скупштине УН, која је служила као

1 Милица Вујанић. *et al*, Речник српскога језика, Матица српска, Нови Сад 2011, 18.

2 Борис Кривокапић, *Рат и право: теорија и пракса оружаних сукоба и међународно право*, Удружење правника Републике Српске, Бања Лука 2023, 121–127.

смерница Савету безбедности и садржи дефиницију агресије. Јула 1998. године донет је Римски статут, којим је основан Међународни кривични суд. Међутим, агресија је коначно дефинисана тек његовим амандманима из 2010. године.

2. ПОКУШАЈИ ОГРАНИЧЕЊА УПОТРЕБЕ СИЛЕ

Рат као оружани вид агресије и примена силе одувек је перципиран као огромна друштвена опасност, те је међународна заједница покушала да га ограничи.

У претхришћанско доба, на пример у Израелу, рат је сматран за „свету ствар“, те је с тога и учешће било оправдано.³ Са друге стране, у античком свету сматрало се да нису сви ратови морално и правно оправдани и овде говоримо о зачецима „доктрине праведног рата“. Темом “праведног рата” бавили су се и неки од највећих мислилаца античког света попут Платона, Аристотела, Ксенофонта и Цицерона. Код старих Грка било је неправедно почети рат, уколико пре тога није постојао покушај решавања спора преко посланика, отклањањем евентуалних неспоразума и мирним задовољењем и накнадом. Током 8. века пре н. е. стари Кинези су прописали да се ратови не смеју започињати без праведних повода, а сличне идеје срећу се и код старих Египћана, Вавилонаца и Индуса.⁴

Идеја о постојању праведних (*bellum iustum*) и неправедних ратова (*bellum iniustum*) посебно се развила у старом Риму, где се сматрало да је рат праведан само уколико има праведан узрок и уколико је правилно започет. Разлику између праведног и неправедног рата стари Римљани сводили су на питање задовољења унапред утврђене форме за почетак рата.⁵

Ова доктрина била је доминантна до 14. века, уз утицај хришћанског црквеног учења и касније схоластика. Према њој били су дозвољени само јавни, тј. праведни ратови, не и приватни. С обзиром на то да је владалац био тај који је процењивао и објављивао разлоге за отпочињање сукоба, ова идеја је само симболичан почетак борбе за ограничење права на употребу силе.⁶

Европска фаза дефинисања рата и агресије трајала је од почетка 16. века до формирања Друштва народа. Од 1500. године до Вестфал-

3 Никола М. Мишљеновић, *Дефиниција агресије*, Pentagonam Press, Београд 1999, 29–33.

4 Б. Кривокапић, 121.

5 *Ibid.*, 121–127.

6 Н. Мишљеновић, 29–33.

ског уговора јачало је начело државне суверености и идеје државног разлога (фр. *raison d'état*). Ова идеја, чији су зачетници Макијавели (*Niccolo Machiaveli*), Боден (*Jean Bodin*) и други, подразумевала је да је праведан сваки рат који је потребан. Доктрина о праведном рату постала је доктрина пробабилизма, према којој су обе зараћене стране могле имати оправдан разлог, дакле водити праведан рат.⁷

Хуго Гроцијус (*Hugo Grotius*) такође је сматрао да је за праведан рат потребан праведан повод, али је тежио томе да дефинише опште услове оправданости употребе силе, јер једнострано схватање само једне државе никада није потпуно објективно. По његовом мишљењу, држава може праведно прибегнути оружју због неправде која јој је нанета, или као вид кажњавања друге државе са циљем спречавања кршења хуманитарних правила која постоје за „добробит целокупног људског рода“. Ово својеврсно оправдање ишло је у прилог, понекад и претерано, правдању хуманитарних интервенција у савременим међународним односима.⁸

Од Вестфалског уговора (1648.) до Бечког конгреса (1815.) на снази је био политички систем „равнотеже сила“ и такозвано „јавно право Европе“. Материјална праведност рата, која је као основа идеје о праведном рату изискивала оправдан разлог, трансформисана је у формалну праведност која подразумева вођење легалног рата. За разлику од праведног, овај рат није условљен оправданим разлозима, већ само поштовањем форме која подразумева објављивање истог од стране јавне власти. Формална оправданост експлоатисана је и у пропагандне сврхе како би се пред јавношћу оправдало упуштање у ратне сукобе. На овај начин брисана је разлика између агресије и одбране, што је отварало пут апсолутизму, а неправедан рат могао се сматрати формално легалним.⁹

Након 1815. године развила се доктрина о ратном стању, која ни данас није ишчезла. Она подразумева да рат постоји само уколико је проглашено ратно стање и уколико непријатељске стране сматрају да се налазе у рату. За одређивање ратног стања није довољна чињеница да је дошло до војног сукоба (објективне околности), већ је са правног становишта потребна субјективна намера држава. Ова доктрина примењивана је у многим сукобима и богата је пракса њеног изигравања. Многе силе су имале подстицаја да употребе силу, а да

7 Миодраг Сукијасовић, *Појам агресије у међународном праву*, Институт за међународну политику и привреду, Београд 1967, 21–25.

8 Златко Исаковић, „Доктрина ‘праведног рата’ од Гроцијуса до Уједињених нација“, *Војно дело* 55(4)/2003, 44–69.

9 М. Сукијасовић, 21–25.

то не окарактеришу као рат и то су постигале захваљујући субјективној природи појма рата.¹⁰

Крајем 19. века јача свест о потреби уређивања ратних правила, о чему сведочи одржавање Хашких мировних конференција 1899. и 1907. године. Међу значајнијим конвенцијама и декларацијама које су том приликом усвојене су Конвенције о законима и обичајима сувоzemног рата, Декларације о забрани бацања зрна и експлозива из балона, Конвенције о бомбардовању с мора за време рата и Конвенције о правима и дужностима неутралних сила у случају поморског рата. Поменуте и друге конвенције су превасходно биле усмерене на утврђивање правила ратовања, док је мањи акценат био на заштити човека. Ово је последица чињенице да људска права у то време још увек нису била део међународног права.¹¹

Иако су нека обичајна правила ратовања кодификована, то није био примарни циљ сазивања ових конференција. Узрок су заправо биле тенденције нарушавања европске равнотеже сила, подстакнуте пре свега немачком и италијанском милитаристичком експанзијом. Циљ мера за очување стабилног и трајног мира био је да ограниче наоружавање и успоставе механизме за мирно решавање спорова. Због овога је усвојена, поред осталих, и Конвенција о мирном решавању међународних спорова.¹² На овај начин је у позитивно међународно право уведена идеја о ограничењу права на рат и створени су зачеци система организоване међународне заједнице.¹³

Доктрина о праведном рату временом је потиснута идејама о ратном стању и легалном рату. Употреба силе није била ограничена, те није било правног основа разликовања случајева забрањене и дозвољене, агресије и самоодбране. Да би се дефинисао правни појам агресије, употреба силе најпре је морала бити ограничена. Тако би се знала граница између дозвољене и недозвољене употребе. У овом периоду, међународно право није било на нивоу који би спречио избијање Првог светског рата. Тек након његовог завршетка долази до стварања новог поретка.¹⁴

Након Првог светског рата, у међународној заједници преовлада је идеја успостављања праведнијег и безбеднијег међународног

10 *Ibid.*

11 Детаљније види у Betsy Baker, "Hague Peace Conferences (1899 and 1907)", *Max Planck Encyclopedias of International Law*, <https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e305>, приступљено 14. августа 2025.

12 Зоран Вучинић, *Међународно рајино и хуманиитарно право*, Службени гласник, Београд 2006, 104–106.

13 М. Сукијасовић, 21–25.

14 *Ibid.*

поретка, оличеног у Друштву народа – првој међународној организацији универзалног карактера.

Прва шира расправа на тему агресије започела је покушајем суђења немачком цару Вилхелму II (*Wilhelm II Hohenzollern*).¹⁵ Наиме, Версајски мировни уговор, којим је завршен Први светски рат, предвиђао је одговорност Немачке и њених савезника за нанете губитке и штету као последице наметнутог агресивног рата. Као главни кривац одређен је Вилхелм II, који је у међувремену пребегаво у Холандију, која је одбила да га изручи, уз образложење да кривична дела за која се тражи нису предвиђена уговорима које је та земља потписала са осталим државама.¹⁶

Проблем је био у томе што је требало да му се суди претежно на основу етичких норми и то „за најтежу повреду међународног морала и светости уговора“. Кривично дело агресије до тада није било регулисано на међународном нивоу. Ово је довело до дебате о примени правила *nullum crimen sine lege*, односно, преовладао је став да није могуће ретроактивно суђење за кривична дела која нису прописана законом.¹⁷

Ипак, ово је био значајан корак јер представља први покушај да се извођењем државног поглавара пред суд казни држава за своје агресорско понашање, то јест покушај покретања питања индивидуалне кривичне одговорности на међународном плану.¹⁸

3. ЗЛОЧИН АГРЕСИЈЕ И ДРУШТВО НАРОДА

Друштво народа (Лига народа; *La Société des Nations*; *The League of Nations*) установљено је 28. априла 1919. године, Пактом на Париској мировној конференцији. У преамбули се наводи да ће државе потписнице, ради развијања сарадње међу народима и обезбеђења мира и сигурности, одржавати међународне односе засноване на правди, строго поштовати прописе међународног права и прихватити извесне обавезе да неће прибегавати рату.¹⁹

15 Душко Димитријевић, „Агресија – злочин против светског мира“, Миленко Крећа (ур.), *Међународно јавно и кривично право у 21. веку. Liber Amicorum проф. др Миленко Крећа*, Удружење за међународно кривично право / Intermex, Београд 2020, 191–210.

16 Драгана Коларић, „Злочин агресије између права и политике“, *Српска политичка мисао* 2/2013, 95.

17 Duško Dimitrijević, „International legal regulation and prosecution of crimes of aggression“, Ivana Bodrožić (ed.), *International scientific conference “Archibald Reiss days”*, University of Criminal Investigation and Police Studies, Београд 2024, 36–55.

18 Д. Коларић, 96.

19 *The Paris Covenant for a League of Nations: text of the plan adopted by the Paris Peace Conference, April 28, 1919*, League to Enforce Peace, New York 1919, доступно елек-

Упркос мишљењима да је овај акт увео систем колективне безбедности, која подразумева потпуну забрану рата, чињеница је да је он рат само ограничавао: Друштво народа прибегло је дефинисању агресије као покушају да ограничи рат. Иако у Пакту Друштва није забележена дефиниција агресије, њено значење могло се извести из система који је основан.²⁰

Ограничења рата наведена у Пакту била су више процедурална, него суштинска, јер је у одређеним случајевима прибегавање рату ипак било дозвољено. Разлика између забрањених ратова и оних који то нису била је чисто формалног карактера. То је заправо била обавеза изношења насталог спора пред Савет Друштва или подвргавање арбитражном или судском поступку.²¹

Рат је био забрањен у следећим случајевима:

- рат који је започет заобилажењем поступка пред арбитражом или Саветом Друштва;
- рат који је започет пре него што је прошао рок од три месеца од решења арбитра односно Савета;
- рат према држави која је прихватила одлуку једногласно донетог извештаја Савета;
- рат према држави која је примила донето арбитражно решење;
- рат који држава која није члан Друштва објави члану Друштва упркос томе што је позвана да спор реши мирним путем.²²

Међутим, чланице су се обавезале само на извесне обавезе неприбегавања рату, што значи да су се у пракси могли наћи случајеви када је било могуће да државе формално воде незабрањени рат. Иако је главна функција Пакта била решавање спорова мирним путем, остављено је доста правних празнина, те је вршење ове функције било непотпуно.

Рат се посматрао у складу са доктрином о ратном стању, која је још увек била на снази. Практично, то је значило да се норме овог Пакта не примењују на једностране оружане акте. Жртва ових аката није могла да очекује корист од мирног решавања спора, а могла

тронски на <https://archive.org/details/pariscovenantfor00leagiala>, приступљено 14. августа 2025.

20 Бојан Милисављевић, *Међународно хуманитарно право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2024, 45–46.

21 М. Сукијасовић, 31–35.

22 *The Paris Covenant*.

је доћи у проблем ако сама објави рат нападачу. Тиме је самим словом Пакта остављено доста простора за маневрисање и изигравање. Ипак, њиме је уведен нови начин третирања рата. То више није била засебна ствар држава, већ нарушавање мира на нивоу међународне заједнице, те је рат као такав добио међународни значај.²³

Даљи развој забране агресије у оквирима Друштва народа покренут је 1923. године поводом настанка Уговора о узајамној помоћи. У изради нацрта учествовали су Специјални комитет Привремене мешовите комисије Друштва народа и Стална саветодавна комисија. Ова два тела су при изради наилазила на сукобе јер је први орган сматрао да је битан елемент појма агресије повреда територијалног интегритета, док је Саветодавна комисија већи значај придавала субјективном елементу и намери извршења агресије.²⁴ Ни међу државама чланицама није било договора: једне су заступале становиште да су за агресију потребни само објективни елементи, друге само субјективни, а треће, пак, кумулативно, оба.

Резултате рада двеју комисија прецизирао је Рутгерс (*James William Rutgers*), који је формулисао три радње које се могу сматрати делима агресије: запоседање територије једне државе (војна инвазија или окупација), напад великог обима на границе једне државе и изненадни ваздушни напад уз употребу загушљивих гасова. Али, остало је нерешено питање места субјективних елемената агресије.²⁵

И поред поменутих неслагања, Уговор о узајамној помоћи је усвојен, али ипак није изричито дефинисао агресију, већ само неке елементе за њено негативно одређивање. Претпоставка је да је рат законито средство решавања спорова када је потребно да се изнуди извршење једногласне препоруке Савета, пресуде Сталног суда међународне правде или арбитражне одлуке. Једини услов који се поставља јесте да парничар нема намеру да повреди политичку независност или територијални интегритет свог противника. Дакле, захтева се поштовање члана 10. Пакта Друштва.²⁶

У циљу попуњавања празнина које су постојале у Пакту Друштва, септембра 1924. године, Скупштина Друштва народа једногласно је усвојила Женевски протокол, али је он напуштен већ марта наредне године. У овом акту дата је дефиниција нападача то јест агресора. Државом нападачем сматрала се она држава која је одбијала арби-

23 М. Сукијасовић, 31–35.

24 Д. Димитријевић, *Агресија*, 192.

25 М. Сукијасовић, 31–35.

26 М. Сукијасовић, 45–47.

тражу или извршење донете одлуке. Санкције предвиђене у Пакту нису се примењивале аутоматски, већ по налогу Савета.²⁷

Протокол је установио пет претпоставки агресије:

- одбијање државе да спор реши мирним путем;
- одбијање државе да се повинује једногласној препоруци Савета или судској, односно арбитражној одлуци;
- занемаривање једногласног извештаја Савета;
- повреда привремених мера из Протокола које током поступка пропише Савет;
- одбијање зарађене државе да прихвати примирје.²⁸

Иако се Други светски рат сматра највећим неуспехом Друштва народа, не може се порицати допринос међународном праву који је Друштво народа остварило. Разлоге за неуспех Друштва треба тражити и у чињеници да, иако је Вудро Вилсон (*Thomas Woodrow Wilson*) учествовао у његовом стварању, САД није постала чланица, док су друге велике силе попут СССР-а, Немачке, Италије и Јапана напустиле чланство или су избачене.²⁹

4. БРИЈАН–КЕЛОГОВ ПАКТ

У априлу 1927. године француски министар иностраних дела Бријан (*Aristide Briand*) започео је иницијативу склапања уговора вечитог пријатељства између Француске и САД. Амерички државни секретар Франк Келог (*Frank B. Kellogg*) одговорио је предлогом проширења пакта између водећих светских сила.

Након дугог рада на изради нацрта, 27. августа 1928. године у Паризу, потписан је споразум који је познат као Бријан–Келогов пакт, Париски пакт или Уговор о одрицању од рата. Поред Француске и САД, овај пакт су усвојиле и Пољска, Немачка, Чехословачка, Аустралија, Канада, Велика Британија и друге земље, укључујући и Југославију, која га је ратификовала у јануару 1929. године. Бријан–Келоговом пакту могле су приступити све државе, чиме се лакше могла постићи универзалност, у односу на Пакт Друштва народа, који је био резервисан само за чланице Друштва. За свега 10 година, то су урадиле 63 државе.³⁰

27 Луј ле Фир, *Међународно јавно право*, Планета принт, Београд 2010, 252–255.

28 Н. Мишљеновић, 41.

29 Б. Милисављевић, *Међународно хуманитарно право*, 46.

30 Илија А. Пржић, *Ново међународно право*, Издавачко и књижарско предузеће Геца Кон а.д, Београд, 1934. 191–196.

Такође, Пакт Друштва народа остављао је простор за вођење рата, док је овим Уговором та могућност искључена. Државе потписнице прихватају да се „одричу рата као средства своје националне политике у међусобним односима“. Из тога произлази да се свака држава која прибегава оружаним активностима сматра агресором, чак и када можда има основ из ког црпи своје право.³¹

Осим тога, Уговор прописује да се било какав спор мора решити само мирним средствима, али не прописује било какву обавезу по питању судског поступка или арбитраже. Слабост која му се може замерити јесте недостатак санкције у случају кршења обавезе, односно прибегавања рату. Државе су се овим Уговором усагласиле да је рат забрањен, али је питање како решити спор остало отворено. Многи су замерали што овај Уговор заправо не представља правне вредности, већ моралне. Упркос свему наведеном, не може се занемарити значај који је Бријан–Келогов пакт је имао на плану развоја међународних односа и међународног права, као и забране агресије.³²

Као једна од највећих замерки издваја се то што рат као средство самоодбране између држава потписница Уговора и држава које га нису потписале није забрањен, јер су се чланом 1. државе потписнице одрекле рата само у њиховим међусобним односима.³³ Осим тога, пакт се није односио на употребу силе која не представља екстремни облик рата. Са друге стране, није постојао ни ефикасан механизам који би обезбеђивао његову примену.³⁴ Управо због недостатака овог механизма, Пакт није много утицао на стање у међународној заједници тога доба. Немачка, Италија и Јапан прве су прекршиле овај пакт нападима на територије других држава (Пољска, Албанија, Етиопија). Штавише, ове три силе склопиле су 1940. године Тројни пакт, који је покренуо нови рат светских размера.³⁵

Првобитно наставши као билатерални уговор између Француске и САД, а до почетка Другог светског рата поставши и општеприхваћено правило међународног права, Бријан–Келогов пакт свакако је доста допринео развоју забране агресије. Значајан је и као основа

31 Бријан–Келогов пакт, Политика, бр. 7.302 од среде 29. августа 1928, страна 4. https://digitalna.nb.rs/view/URN:NBN:RS:SD_2F6F6602455A67B1B521D786232CBF4A-1928-08-29, приступљено 9. јануара 2026.

32 И. Пржић, 191–196.

33 Д. Коларић 96.

34 Миленко Крећа, *Међународно јавно право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2022, 208.

35 З. Вучинић, 58.

за Нирнбершка суђења јер је забрањивао употребу силе и предвиђао обавезу мирног решавања спорова.³⁶

5. ДЕКЛАРАЦИЈА О ДЕФИНИЦИЈИ АГРЕСИЈЕ

Посебан значај у дефинисању агресије имала је Конференција за смањење и ограничење наоружања, која је одржана 1933. године у Лондону. На овој конференцији покренуто је питање типова дефиниције агресије, а за разлику од дотадашњег општег типа, приступа се еnumerативним дефиницијама. Најзначајнији корак је био Нацрт декларације о дефиницији агресора, поднет од стране совјетске делегације са Максимом Литвановим (*Максим Максимович Литванов*) на челу. Нацрт је поднет фебруара 1933. године Општој комисији и Комитету за питања безбедности. Комитетом је председавао грчки дипломата Политис (*Νικόλαος Πολίτης*), те се говори о Литванов–Политисовој дефиницији агресије. Ова дефиниција није прихваћена као општа међународна норма, али је ипак била саставни део неколико уговора о ненападању које је Совјетски Савез касније закључио, а најпре са граничним државама Летонијом, Естонијом, Пољском³⁷, Румунијом, Авганистаном, Ираном и Турском.³⁸

Поред СССР-а као иницијатора, државе потписнице друге конвенције биле су Југославија, Турска, Румунија и Чехословачка, а било је отворено приступање и осталим државама. Надовезујући се на Бријан–Келогов пакт који забрањује сваку агресију, овим је покушано прецизније дефинисање овог појма и спречавање било каквог оправдања и изговора за рат, а све у интересу опште безбедности. У преамбули се и констатује да „све државе имају једнако право на независност, безбедност, одбрану својих територија и слободан развој својих институција.“

У члану 2. наводи се да ће се агресором сматрати свака „држава која прва почини једну од следећих акција:

- Објави рат некој другој држави;
- Изврши инвазију неке друге државе, уз објаву рата или без ње;
- Нападне својим копненим, поморским, или ваздушним снагама, уз објаву рата или без ње, територију, бродове, или ваздухоплове друге државе;

36 Бојан Милисављевић, „Актуелна питања у погледу агресије у међународном јавном и међународном кривичном праву“, *Crimen* XVI(1)/2025, 99.

37 Без обзира на поменути уговор, СССР је 1939. године, заједно са нацистичком Немачком напао Пољску.

38 Б. Милисављевић, *Међународно хуманистичко право*, 45–46.

- Изврши поморску блокаду обала или лука друге државе;
- Пружа подршку оружаним бандама формираним на својој територији које су нападе територију друге државе, или упркос захтевима нападнуте државе одбија да учини на својој територији све што може да би лишила те банде сваке подршке или заштите.“

Следећим чланом се забрањују сви политички, војни, економски, или други разлози који би могли да се употребе као изговор и оправдање за рат, док члан 4. наглашава „отвореност Конвенције за приступ свих других нација“. Уговор је закључен 4. јула 1933. године.³⁹ У њему наведена дефиниција представља до тада најсавршенији вид ограничења ратова прецизним дефинисањем нападача, то јест агресора, и означавањем државе нападача нарушиоцем међународног мира.⁴⁰

6. ОДГОВОРНОСТ ЗА ЗЛОЧИН АГРЕСИЈЕ ПОСЛЕ ДРУГОГ СВЕТСКОГ РАТА

6.1. Нирнбершки процес

Уз ослањање на Бријан–Келогов, то јест Париски пакт током Другог светског рата потписано је више аката који су допринели успостављању индивидуалне одговорности, попут Атлантске повеље, Каирске конвенције и савезничких споразума на Јалти и у Потсдаму.⁴¹

Једна од најзначајнијих декларација за кривично гоњење и кажњавање ратних злочинаца јесте Московска декларација из 1943. године, која садржи Декларацију о немачким зверствима. У овој декларацији наводи се да: „Приликом пристанка било на какво примирје са ма каквом владом која би се могла образовати у Немачкој, они немачки официри и војници, као и чланови нацистичке странке који су одговорни за зверства, покољ и погубљења или су добровољно у њима учествовали, биће враћени у земље у којима су извршена њихова одвратна недела, како би им се могло судити и казнити их по законима тих ослобођених земаља и слободних влада које буду у њима образоване.“⁴²

39 Конвенција о дефиницији агресije, <http://arhiviranisajt.msp.gov.rs/sr/index.php/dipl-tradicija/istorijski-diplomatski-dokumenti/44-konvencija-definicija-agresije-1933?lang=lat>, приступљено 15. августа 2025.

40 И. Пржић, 242.

41 М. Сукијасовић, 76–87.

42 Јелена Лопичић Јанчић, „Проф. др Алберт Вајс и Нирнбершки процес“, *Анали Правног факултета у Београду* 59(2)/2011, 381.

Потписнице Московске декларације⁴³ са истим циљем 8. августа 1945. године потписале су у Лондону Споразум о гоњењу и кажњавању ратних злочинаца. Овим актом основан је Међународни војни суд, надлежан за суђење ратним злочинцима чији злочини немају одређену географску локацију. Свака држава се обавезала да ће омогућити истрагу и суђење ратним злочинцима. Споразум је био отворен и за друге државе, те му је поред осталих приступила и Југославија.⁴⁴

Лондонском уговору придодат је Статут којим је предвиђено оснивање Међународног војног трибунала (суда) и његова јурисдикција. У Статуту су прописане и дефиниције најтежих међународних кривичних дела – злочина агресије, злочина геноцида и ратних злочина.⁴⁵ Статут је злочин агресије дефинисао као: припремање, планирање, започињање или вршење агресорског рата или рата којим се крше међународни уговори, споразуми или гаранције, или учествовање у неком заједничком плану односно завери за постизање било чега од наведеног. Овим је проширен круг извршилаца овог кривичног дела са држава и на појединце.⁴⁶

У ову одредбу унете су и француска и америчка теза, те се као агресорски рат сматра и рат супротан уговорима и споразумима, као и онај који то није. Ова дилема је разрешена одвајањем прве и друге тачке оптужнице против злочинаца. Треба узети у обзир још и чињеницу да је злочин агресије дефинисан након свих учињених злочина, те су аутори били више окренути конкретним делима него општем појму.⁴⁷

Међународни војни трибунал функционисао је исто као национални кривични судови, дакле, утврђивао је степен кривице појединаца и организација за кривична дела која су учинили и одређивао казне у складу са тим. Разлика је била у томе што у националним законодавствима агресија није била прописана као кривично дело.⁴⁸

Савезничке силе су 18. октобра 1945. године подигле оптужницу против 24 бивша управљача одређених организација Немачке, који

43 Сједињене Америчке Државе, Уједињено Краљевство, Совјетски Савез и Република Кина.

44 United Nations, *The Charter and Judgment of the Nürnberg Tribunal – History and Analysis: Memorandum submitted by the Secretary-General, Formulation of the Nürnberg Principles*, UN doc. A/CN.4/5, New York 1949.

45 Станислав Геннадјевич Тимошков, *Агрессия как международное преступление*, Институт законодательства и сравнительного права РФ, Москва 2017, 46–47.

46 Б. Милисављевић, „Актuelна питања“, 99.

47 М. Сукијасовић, 76–87.

48 С. Г. Тимошков, 46.

су оптужени за спровођење завере са циљем чињења ратних злочина и злочина против мира и човечности.

Одбрана је своје аргументе заснивала на пракси држава у годинама које су претходиле рату, а представљале су *de facto* кршење Пакта Друштва народа и Париског пакта. На основу ових повреда, тврдила је да ова два акта више и нису на снази, јер у пракси нису поштовани. Поред тога, наводили су и забрану ретроактивности – *nullum crimen nulla poena sine lege*. Наводили су да агресорски рат није био дефинисан пре рата, те да стога не може бити ни инкриминације као и чињеницу да у време чињења дела није постојао надлежни међународни суд.⁴⁹

Пресуда је донета 1. октобра 1946. године, а као злочиначке организације осуђене су: Вођство нацистичке партије, Гестапо, СД (*Sicherheitsdienst*), СС (*Schutzstaffel*), Влада Рајха, Генералштаб и Врховна команда оружаних снага. Као злочинци осуђени су следећи појединци: Херман Геринг (*Hermann Goering*), Рудолф Хес (*Rudolf Hess*), Јоаким фон Рибентроп (*Joachim von Ribbentrop*), Вилхелм Кајтел (*Wilhelm Keitel*), Ернст Калтенбрунер (*Ernst Kaltenbrunner*), Ханс Фриче (*Hans Fritzsche*), Константин фон Нојрат (*Konstantin von Neurath*) Алфред Розенберг (*Alfred Rosenberg*), Ханс Франк (*Hans Frank*), Вилхелм Фрик (*Wilhelm Frick*), Јулијус Штрајхер (*Julius Streicher*), Валтер Функ (*Walter Funk*), Карл Дениц (*Karl Doenitz*), Ерих Редер (*Erich Raeder*), Балдур вон Ширах (*Baldur von Schirach*), Фриц Заукел (*Fritz Sauckel*), Алфред Јодл (*Alfred Jodl*), Мартин Борман (*Martin Bormann*), Артур Сајс Инкварт (*Arthur Seyss Inquart*), Алберт Шпер (*Albert Speer*) и Франц фон Папен (*Franz von Papen*).⁵⁰

Од двадесет четворо оптужених за злочин агресије на смртну казну за овај злочин осуђено је њих осморо. Констатовано је да Хитлер није могао сам да води агресивни рат, већ да су га подржали други државници, војни лидери, дипломате и бизнисмени.⁵¹

Суд је заузео становиште да се максима *nullum crimen nulla poena sine lege* овде не може применити јер су окривљени на основу свог положаја у државној власти морали знати за забрану вођења агресорског рата као и да су инкриминисане радње вршене повредом уговора о забрани рата као средства за решавање спорова на међународном нивоу.⁵²

49 М. Сукијасовић, 76–87.

50 Ј. Лопичић Јанчић, 382.

51 С. Г. Тимошков, 51

52 М. Сукијасовић, 76–87.

Треба навести и термиолошку разлику до које долази у оптужници и пресуди. Наиме направљена је разлика између акта агресије и агресорског рата која се састоји од тога што агресорски рат, као и сваки други, у формалном смислу изазива наступање ратног стања. Са друге стране, акт агресије је једностранни акт државе, који подразумева употребу оружане силе, али не мора се нужно развити у агресорски рат. Пресуда не усваја у свему став оптужнице по питању квалификације, што је последица непостојања прецизне дефиниције агресије.⁵³

6.2. Токијски процес

Међународни војни трибунал за Далеки исток основан је 16. јануара 1946. године одлуком америчког генерала Дагласа Мек Артура (*Douglas MacArthur*). Правила поступка су слична као и она која су се примењивала у Нирнбергу и изразито су англосаксонског типа.⁵⁴

Оптужница је била базирана на одредбама Потсдамске прокламације јапанском народу. У првом делу оптуженима се ставља на терет завера у циљу вођења агресорских ратова или ратова којима се крше међународно право, уговори, споразуми и гаранције, а затим и њихово планирање, припремање, започињање или вођење. Извршен је преглед уговорних обавеза и званичних гарантних изјава које је Јапан прекршио. За разлику од Нирнберга, овде није прављена разлика између акта агресије и агресорског рата.⁵⁵

Одбрана је била слична као и по питању нацистичких злочинаца, а наведене су четири групе разлога. Прва група тичала се тумачења Потсдамске прокламације, друга Париског пакта, трећа начела законитости, док је као четврти разлог навођено да је рат акт народа за који појединци не одговарају.

Пресуда је донета 12. септембра 1948. године и прогласила је кривим свих 28 оптужених за злочин против мира. Она је заснована на истим правним правилима као и нирнбершка, а такође је остварила утицај на даљи ток међународног кривичног права.⁵⁶ Међутим, утицај токијског суђења знатно је слабији у односу на суђења у Нирнбергу и много се мање помиње у анализама. Разлоге за то вероватно треба тражити у чињеници да се Европа сматрала главним поприш-

53 *Ibid.*

54 Милан Шкулић, *Међународно кривично право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2020, 114–115.

55 М. Сукијасовић, 87–90.

56 *Ibid.*

тем Другог светског рата, као и у географској удаљености Европе и Далеког истока.⁵⁷

6.3. Принципи

Начела произашла из Статута Нирнбершког и Токијског суда и пресуде Трибунала као начела међународног права потврдила је Генерална скупштина Уједињених нација Резолуцијом бр. 95 од 11. децембра 1946. године. Ова одлука врло је значајна за даљи развој међународног кривичног права.⁵⁸

Према резолуцијама 95. и 177. Генералне скупштине УН, одређено је да се на основу Нирнбершких суђења формирају основни принципи међународног права. Задатак је био поверен Комисији за међународно право (*International Law Commission*), на челу са Јоанисом (Жаном) Спиропулусом (*Ιωάννης Σπυρόπουλος*). Комисија је формулисала следећих седам начела:

1. Свако лице које учини дело које представља злочин према међународном праву је за то дело одговорно и подложно казни.
2. Чињеница да унутрашње право неке државе не предвиђа казну за дело које према међународном праву представља кривично дело, не ослобађа извршиоца одговорности према међународном праву.
3. Чињеница да је извршилац дело које према међународном праву представља кривично дело извршио у својству шефа државе или владе не ослобађа га одговорности према међународном праву.
4. Чињеница да је извршилац поступао по наређењу своје владе или претпостављеног не ослобађа га одговорности по међународном праву.
5. Свако лице оптужено за злочин по међународном праву има право на правично суђење на основу чињеница и закона.
6. По међународном праву, кажњива су следећа кривична дела:
 - (а) Злочини против мира:
 - (i) Планирање, припрема, покретање или вођење агресорског рата или рата којим се крше међународни уговори, споразуми или гаранције;
 - (ii) Учешће у заједничком плану или завери за извршење било ког од дела наведених под (i).

57 М. Шкулић, 115.

58 Ј. Лопичић Јанчић, 383.

(б) Ратни злочини:

Кршење закона или обичаја ратовања које укључује, али није ограничено на убиство, злостављање или депортацију на ропски рад или у било коју другу сврху цивилног становништва окупиране територије или на окупираној територији, убиство или злостављање ратних заробљеника, лица на мору, убијање талаца, пљачку јавне или приватне имовине, безобзирно уништавање градова, места или села или разарање које није оправдано војном нужношћу.

(в) Злочини против човечности:

Убиство, истребљење, поробљавање, депортација и друга нехумана дела учињена против било ког цивилног становништва, или прогони на политичкој, расној или верској основи, када се таква дела чине или се такви прогони спроводе у извршењу или у вези са било којим злочином против мира или било којим ратним злочином.

7. Саучесништво у извршењу злочина против мира, ратног злочина или злочина против човечности, у складу са Принципом VI, је злочин према међународном праву.⁵⁹

7. ЗЛОЧИН АГРЕСИЈЕ И УЈЕДИЊЕНЕ НАЦИЈЕ

7.1. Повеља УН

„У циљу спасења будућих генерација од пошаста рата, поновне потврде вере у основна људска права, достојанство и вредност људске личности, једнакост великих и малих народа, успостављања услова под којим се могу одржати правда и поштовање обавеза које произилазе из уговора и других извора међународног права и промовисања друштвеног напретка и бољег животног стандарда, а све то практикујући толеранцију и заједнички живот у миру, уједињењем снага за одржање међународног мира и безбедности и осигурањем принципа некористишћења оружане силе државе односно њихови пуномоћници потписивањем ове Повеље у Сан Франциску 26. јуна 1945. године основале су међународну организацију под називом Уједињене нације.“⁶⁰

59 Yearbook of the International Law Commission 1950, vol. II., United Nations, New York 1957, 374–377.

60 United Nations Charter (full text), Preamble, <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text>, приступљено 20. августа 2025.

Доношењем ове Повеље и стварањем УН наставља се развој ограничења права на рат. Правни режим УН проширио је правило о забрани прибегавања агресивном рату у правило о забрани употребе и претње силом. Под ову забрану се сада сврставају и једностранни акти агресије. Повеља забрањује претњу и непосредну употребу силе против територијалног интегритета или политичке независности сваке државе, као претњу и употребу супротну циљевима Уједињених нација. Претња и употреба силе против територијалног интегритета и политичке независности у складу је са чланом 10. Пакта Друштва народа. Међутим, у систему УН ово правило је проширено и подразумева употребу силе супротну циљевима УН. Узимајући у обзир да су циљеви УН широко постављени и подразумевају заштиту међународног мира и безбедност, али и равноправности народа, међународну економску, социјалну, културну и хуманитарну сарадњу и права човека и основне слободе, јасно је да никаква претња или употреба силе не може бити у складу са овим циљевима.

Забрана је допуњена већ познатим али проширеним правилима о мирном решавању спорова, а успостављен је и концепт колективне безбедности.⁶¹ Колективна одбрана подразумева заједничку примену оружане силе од стране две или више држава ради одбране треће. Ово је потврђено чланом 51. Повеље који прописује да је право на индивидуалну и колективну (само)одбрану урођено право и да траје све док Савет безбедности не предузме потребне мере ради успостављања мира и безбедности у свету. То практично значи да држава над којом је неовлашћено употребљена сила има право да у помоћ позове неку другу државу или државе које би стале у њену одбрану. Установљено је да свака држава чланица има обавезу да се суздржава од повреде мира и безбедности као највеће вредности, а да остале чланице имају право да јој се супротставе, док у одбрану не ступи тело које има најодговорнију улогу у спречавању агресора, а то је Савет безбедности.⁶²

Прописано је да је Савет безбедности тај који утврђује да ли постоји претња или повреда мира и одлучује о мерама безбедности у складу са члановима 41. и 42, али, пошто није дефинисан појам агресије, Савету безбедности је остављено на дискрециону оцену које акте ће тумачити као акте агресије. У пракси Савета није био чест случај да акте држава окарактерише као агресију. Први разлог за то је отпочињање Хладног рата и честа употреба вета сталних чланица, а други непостојање сагласности о овом питању држава чланица Савета.⁶³

61 М. Сукијасовић, 90–92.

62 З. Вучинић, 83–86.

63 Б. Милисављевић, *Активна политика*, 100.

Савет безбедности је иначе био замишљен као централни и оперативни орган примарно задужен за питања мира и безбедности. У време Хладног рата слабо је функционисао, па је тек након његовог завршетка вршио своје надлежности у пуном капацитету. Савет је надлежан да утврђује да ли је дошло до акта агресије или повреде мира, а потом и да преузме потребне мере да би успоставио мир. Међутим, врло је важно напоменути да Савет безбедности није судски већ политички орган, те се може закључити да су његове одлуке продукт политичког компромиса.⁶⁴

Терминолошки проблем који се јавља тиче се питања да ли под силом Повеља подразумева сваку врсту силе или само оружану. Ни текст ни дискусија у Сан Франциску не дају одговор на ово питање. Иако је остало отворено, велики број држава становишта је да појам силе треба тумачити екстензивно, дакле узимајући у обзир све облике силе.⁶⁵

Упркос чињеници да Повеља није дефинисала злочин агресије као кривично дело које повлачи одговорност по међународном праву, она садржи строже норме о употреби силе у односу на Пакт Друштва народа и Бријан–Келогов пакт. Не може се рећи да нису постојале кривичноправне норме за заштиту мира, само су се оне налазиле изван Повеље. Злочин агресије регулисан је каснијим резолуцијама и одлукама у систему Уједињених нација, а по принципима из Нирнберга и Токија.⁶⁶

7.2. Резолуција 3314 Генералне скупштине УН

Најдалекосежнији утицај за развој одређивања злочина агресије као међународног кривичног дела имала је Резолуција 3314 (XXIX) Генералне скупштине УН, усвојена 14. децембра 1974. године. Одредбе ове резолуције прописивале су да ће Савет безбедности УН утврдити да ли је држава починила елементе злочина агресије и, ако јесте, биће подигнута оптужница за кршење међународних обавеза, а кривци ће бити индивидуално одговорни.⁶⁷

Ова резолуција била је резултат дугогодишњег рада и компромиса. Жеља за дефинисањем агресије први пут се појавила 24 године пре доношења Резолуције, када је задатак био поверен Комисији за

64 Б. Милисављевић, *Међународно хуманитарно право*, 57–58.

65 Ту поред оружане можемо сврстати и економску и политичку силу, а у новије време долазе у обзир и сајбер напади, у случају да се могу приписати одређеној држави.

66 М. Сукијасовић, 62–90.

67 С. Г. Тимошков, 141.

међународно право, која је дошла до закључка да је немогуће дефинисати агресију јер је то злочин који се непрестано развија, те да би дефиниција била исувише вештачка и не би одговарала стварности. Генерална скупштина је у још неколико наврата покушавала да оснује одбор који ће дефинисати агресију и до тога је дошло тек 1967. године на иницијативу СССР-а. Поднета су три различита предлога нацрта три групе држава и они су коначно спојени у оно што је данас Дефиниција агресије из 1974. године.⁶⁸

Сходно томе, агресија је свака употреба силе против суверенитета, територијалног интегритета или политичке независности друге државе или сила која је на други начин у супротности са Повељом УН. Након тога, *exempli causa* набројани су следећи акти агресије:

- Инвазија или напад оружаним силама неке државе на територију друге или било каква војна окупација или анексија територије употребом силе;
- Употреба било каквог оружја или бомбардовање од стране оружаних снага једне државе територије неке друге;
- Блокада лука или обала једне државе оружаним снагама друге;
- Напад оружаним снагама на копнене, поморске или ваздухопловне снаге или на морнаричку и авиофлоту неке државе;
- Употреба оружаних снага неке државе, које су стациониране на територији земље споразумно са државом на чијој се територији налазе, а супротно споразуму;
- Стављање на располагање територије једне државе другој ради вршења злочина агресије према трећој;
- Упућивање наоружаних банди, група, добровољаца или најамника, који извршавају акте који се могу квалификовати као агресија.⁶⁹

Наведено набрајање из члана 3. није ограничено ни правно обавезујуће за Савет. Он, у складу са дискреционим овлашћењима прописаним Повељом, има право да у сваком случају произвољно тумачи који акт представља агресију. Ово води правној несигурности и волунтаристичким одлукама Савета.

Чланом 5. прописано је да никакав разлог политичке, економске, војне или неке друге природе не може оправдати агресију. Тиме се

68 Maria Egerlund, *The Missing Piece Defining the Crime of Aggression*, Faculty of Law University of Lund, Lund 2007, 47.

69 Б. Милисављевић, *Међународно хуманистичко право*, 50–51.

наглашава дужност држава да се уздрже од интервенције у унутрашњи поредак других држава.

У Резолуцији се даље прописују допуштени случајеви употребе силе. Тумачењем ове одредбе (члан 6) у складу са Повељом УН посредно се долази до разликовања агресије и права на самоодбрану. У случају да једна држава изврши акт који је дефинисан чланом 3 или се на неки други начин квалификује као агресија, држава–жртва има право на индивидуалну или колективну самоодбрану, наравно, у складу са Повељом.⁷⁰

7.3. Римски статут и амандмани

Идеја о стварању сталног међународног кривичног суда разматрала се на седницама Уједињених нација још од краја Другог светског рата. Током 1993. и 1994. године основани су специјални судови за Југославију и Руанду, како се наводи, због кршења међународног хуманитарног права. Од 1994. године водили су се преговори о стварању сталног суда који би имао јурисдикцију над међународним кривичним делима независно од места на коме су почињена. Резултат преговора био је Римски статут којим је јула 1998. године основан Међународни кривични суд.⁷¹

Током дискусије о дефиницији агресије у Римском статуту појавиле су се две струје. Једна група, коју су углавном чиниле арапске земље, заступала је становиште да треба узети ширу дефиницију садржану у Резолуцији 3314 УН. Са друге стране, Немачка и остале земље су инсистирале на ужој дефиницији, сличној оној из Статута Међународног војног суда у Нирнбергу, која би углавном обухватала јасне случајеве нелегалне и масовне употребе оружане силе која доводи до инвазије на територију друге државе. На крају није дошло до компромиса и питање агресије је остало отворено.⁷²

Делегација Камеруна дала је предлог да би инкриминисање агресије могло да зависи од Савета безбедности. Наиме, када Савет утврди да је неко дело агресија, онда би се пред судом покренуло питање одговорности. Овај предлог није у складу са начелом законитости и захтевом да кривично дело мора да буде одређено и прецизно, а уз то забрањена је примена аналогije (*nulla poena sine lege certa et stricta*).⁷³

70 Д. Димитријевић, *Агресија*, 197.

71 ICRC Статут Међународног уголовног суда, https://www.icrc.org/sites/default/files/document/file_list/factsheet_icc_statute_update.pdf, приступљено 21. августа 2025.

72 М. Шкулић, 283.

73 *Ibid.*

До дефинисања злочина агресије долази тек 11. јуна 2010. године Резолуцијом број 6 донетој на 13. Пленарној седници Прве ревизионе скупштине Међународног кривичног суда. Према члану 8. *bis* став 1. Римског статута агресија постоји у неколико алтернативно прописаних случајева: планирање, припремање, започињање или извршење агресије. Ставом 2. као акти агресије, независно од објаве рата, наведене су радње из Резолуције 3314 Генералне скупштине УН.⁷⁴

Извршилац злочина агресије може бити само лице које у својој земљи има контролу или могућност да усмерава политичке и војне акције против друге државе, а кршећи Повељу УН, прибегавањем оружаном сили, ради угрожавања или нарушавања суверенитета, територијалног интегритета или политичке независности те државе.⁷⁵

Потребно је да акт који се квалификује као радња извршења по свом карактеру, тежини и степену опасности представља очигледну повреду Повеље УН. Иако је у нашој теорији констатовано да се субјективни елемент за постојање агресије не тражи, јасно је да је овим знатно сужен и објективни елемент. Може се десити да се одређени акти који треба да буду окарактерисани као агресија правдају као хуманитарна интервенција или заштита људских права. Поставља се питање да ли услов који се односи на карактер радње може да акт агресије „камуфлира“ у хуманитарну интервенцију. Пример за наведено се може наћи управо у НАТО „интервенцији“ у Србији.

У децембру 2017. године, довољан број држава је ратификовао амандмане, те је тек тада новелирани Римски статут ступио на снагу.⁷⁶

8. ЗАКЉУЧАК

У односима двеју или више држава злочин агресије најтежи је облик противправне употребе силе. Развој забране агресије био је дуг и сложен историјски процес за који слободно можемо рећи да још увек траје.

Комплексност појма није само у правној дефиницији, већ и у његовом политичко-историјском контексту, јер је између дозвољене употребе силе, у виду самоодбране, и забрањене, врло тешко повући тачну границу. Теорија о ратном стању, која се појавила још у

74 *Ibid.*, 284–285.

75 С. Г. Тимошков, 102.

76 М. Шкулић, 286.

19. веку и још увек није потпуно ишчезла, говори о томе да оружани сукоб може да постоји и без рата, као и да рат може да буде на снази, иако нема оружаних дејстава.

Од Нирнбершких принципа, преко Резолуције 3314 до Римског статута и његових амандмана, међународна заједница под окриљем Уједињених нација урадила је велики правни посао у корист забране агресије. Међутим и даље постоје проблеми у њиховој примени. Један од тих проблема јесте и ситуација да амандмане Римског статута нису ратификовале многе земље, а да су они на снагу ступили тек 2017. године. Упркос постојању УН и њиховом труду, скорашњи примери говоре у прилог томе да међународни мир и безбедност нису на адекватном нивоу.

Изазови који се не могу решити пуким прописивањем норми и даље су актуелни. Иако су државе према суверенитету једнаке и важи правило *par in parem non habet imperium*, фактичка надмоћ појединих држава увек ће играти велику, ако не и пресудну улогу. Политички притисци, селективна примена и ограничена јурисдикција знаци су да пут ограничења агресије и њене забране још увек није готов. Међу кључним изазовима намеће се и проблем неједнаког третмана агресора у зависности од политичких и економских интереса великих сила у датом моменту. Потребно је да међународна заједница настави са трагањем за решењем и унапређивањем механизма одговорности.

БИБЛИОГРАФИЈА

Извори:

Бријан-Келогов пакт, Политика, бр. 7.302 од среде 29. августа 1928, страна 4. https://digitalna.nb.rs/view/URN:NB:RS:SD_2F6F6602455A67B1B521D-786232CBF4A-1928-08-29, приступљено 9. јануара 2026.

Конвенција о дефиницији агресије, <http://arhiviranisajt.msp.gov.rs/sr/index.php/dipl-tradicija/istorijski-diplomatski-dokumenti/44-konvencija-definicija-agresije-1933?lang=lat>, приступљено 15. августа 2025.

ICRC, Статут Међународног уговорног суда, https://www.icrc.org/sites/default/files/document/file_list/factsheet_icc_statute_update.pdf, приступљено 21. августа 2025.

The Paris Covenant for a League of Nations: text of the plan adopted by the Paris Peace Conference, April 28, 1919, League to Enforce Peace, New York 1919, доступно електронски на <https://archive.org/details/pariscovenantfor00le-aggiala>, приступљено 14. августа 2025.

United Nations Charter (full text), Preamble, <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text>, приступљено 20. августа 2025.

United Nations, *The Charter and Judgment of the Nürnberg Tribunal – History and Analysis: Memorandum submitted by the Secretary-General, Formulation of the Nürnberg Principles*, UN doc. A/CN.4/5, New York 1949.

United Nations, *Yearbook of the International Law Commission 1950*, vol. II, New York 1957.

Литература:

Betsy Baker, “Hague Peace Conferences (1899 and 1907)”, *Max Planck Encyclopedias of International Law*, <https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e305>, приступљено 14. августа 2025.

Милица Вујанић *et al*, *Речник српскога језика*, Матица српска, Нови Сад 2011.

Зоран Вучинић, *Међународно рајно и хуманијарно љраво*, Службени гласник, Београд 2006.

Душко Димитријевић, „Агресија – злочин против светског мира“, Миленко Крећа (ур.), *Међународно јавно и кривично љраво у 21. веку. Liber Amicorum проф. др Миленко Крећа*, Удружење за међународно кривично право / Intermex, Београд 2020, 191–210.

Duško Dimitrijević, „International legal regulation and prosecution of crimes of aggression“, Ivana Bodrožić (ed.), *International scientific conference “Archibald Reiss days”*, University of Criminal Investigation and Police Studies, Belgrade 2024, 36–55.

Maria Egerlund, *The Missing Piece Defining the Crime of Aggression*, Faculty of Law University of Lund, Lund 2007.

Златко Исаковић, „Доктрина ‘праведног рата’ од Гроцијуса до Уједињених нација“, *Војно дело* 55(4)/2003, 44–69.

Драгана Коларић, „Злочин агресије између права и политике“, *Српска љолиичка мисао* 2/2013.

Борис Кривокапић, *Рај и љраво: љеорија и љпракс оружаних сукоба и међународно љправо*, Удружење правника Републике Српске, Бања Лука 2023.

Миленко Крећа, *Међународно јавно љправо*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2022.

Јелена Лопичић Јанчић, „Проф. др Алберт Вајс и Нирнбершки процес“, *Анали Правној факултету*, 59(2)/2011, 381–393.

Бојан Милисављевић, „Актуелна питања у погледу агресије у међународном јавном и међународном кривичном праву“, *Crimen* XVI(1)/2025, 97–109

- Бојан Милисављевић, *Међународно хуманитарно право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2024.
- Никола М. Мишљеновић, *Дефиниција агресије*, Pentagon Press, Београд 1999.
- Илија А. Пржић, *Ново међународно право – расправе и чланци*, Издавачко и књижарско предузеће Геца Кон, Београд 1934.
- Миодраг Сукијасовић, *Појам агресије у међународном праву*, Институт за међународну политику и привреду, Београд 1967.
- Станислав Геннадьевич Тимошков, *Агрессия как международное преступление*, Институт законодательства и сравнительного права РФ, Москва 2017.
- Луј ле Фир, *Међународно јавно право*, Планета принт, Београд 2010.
- Милан Шкулић, *Међународно кривично право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2020.

Staša S. ANDREJIĆ*

HISTORICAL ASPECTS OF THE CRIME OF AGGRESSION

Summary

The crime of aggression is one of the gravest international offenses, and it has influenced the course of world history and the legal order through conflicts, the establishment of international tribunals, and the development of norms of international law. As such, it represents a challenge in bridging legal theory and historical experience, since it requires a precise determination of the boundaries of the legitimate use of force. This paper traces the evolution of the concept of aggression from its vague definition in the interwar period, through the Nuremberg Tribunal, to the contemporary institutional framework of the International Criminal Court. In addition, the paper shows how international legal standards have been adapted to the conditions of global security and political pressures. Through analysis of key events, precedents, and resolutions, the change in the understanding and regulation of this crime is described in light of historical circumstances and shifts in the global security situation. Attention is drawn to the legal and political challenges in establishing individual criminal responsibility for the act of aggression, as well as to the development of international consensus on the inadmissibility of the use of force against sovereign states. The paper aimed

* Third year undergraduate student at the University of Belgrade Faculty of Law, email address: andstasa@gmail.com. This paper was presented at the Iustoria 2025, held from November 17 to 19, 2025, at the Faculty of Law of the University of Belgrade.

to highlight the mechanisms by which legal theory shapes the application and development of norms against aggression, thereby contributing to understanding their role in preserving international peace.

Keywords: *Crime of aggression. – International criminal law. – United Nations. – Nuremberg Trials. – Rome Statute.*

Рад приспео / Paper received: 20. 11. 2025.

Прихваћен за објављивање / Accepted for publication: 19. 1. 2026.